

Speech Voorzitter Eerste Kamer 7 juni 2012 bij aanbieden boek Amerikaans Staatsrecht door dr. Eric Janse de Jonge

Meneer Janse de Jonge, Beste Eric,

Mag ik je hartelijk danken voor het aan mij aanbieden van dit kloelke boekwerk, Amerikaans Staatsrecht. Je hebt het eerste exemplaar willen overhandigen aan de voorzitter van een Nederlandse staatsinstelling, de Eerste Kamer der Staten-Generaal. Ik ben daar uiteraard trots op, maar geheel toevallig is het niet dat je de keuze op mij hebt laten vallen. Tot bijna een jaar geleden maakte je deel uit van deze Kamer. Je was vier jaar met hart en ziel senator en vandaag ben je hier terug om ons te bewijzen dat je het afgelopen jaar niet stil gezeten hebt.

Politici wier politiek mandaat eindigt, schijnen, zo gaat de mare, nog wel eens in een zwart gat te vallen. Voor jou geldt dat zeker niet. Je bent je onmiddellijk gaan zetten aan het realiseren van een oude ambitie: het schrijven van een handboek over het staatsrechtelijk bestel in de oudste moderne democratie, de Verenigde Staten van Amerika. Daarbij greep je terug naar terrein dat je uit een eerdere fase van je loopbaan zeer vertrouwd is. Je was in de vorige eeuw werkzaam bij de vakgroep staats- en bestuursrecht van de Universiteit van Tilburg en doceerde daar Nederlands en Anglo-Amerikaans Staatsrecht. Het proefschrift dat je in die tijd tot stand bracht betrof een vergelijkend onderzoek naar het Budgetrecht van het parlement in de Verenigde Staten, Engeland en Nederland, een onderwerp waarover bespiegelingen van jouw kant in het licht van de recente ontwikkelingen op begrotingsgebied binnen de Europese Unie opnieuw interessant zouden kunnen zijn.

Al maanden geleden heb je de zevende juni 2012 laten reserveren voor je boekpresentatie in deze zaal. Dat bewijst dat je zeer gedisciplineerd te werk bent gegaan en er ook zeker van was dat het werk vandaag helemaal 'af' zou zijn. Wat we toen nog niet konden weten, was dat de Eerste Kamer juist deze week bijzonder in de schijnwerpers zou staan, omdat er deze week hoorzittingen zouden plaatsvinden van de eerste Parlementaire Onderzoekscommissie die deze Kamer in haar bijna 200 jarig bestaan heeft ingesteld. In maart bleek dat de commissie haar openbare gesprekken deze en volgende week zou willen beleggen. We hebben daarop gezegd: akkoord, maar niet op 7 juni 's middags, want die middag is gereserveerd voor de lancering van het boek van Eric Janse de Jonge. De hoorzittingen van de Parlementaire Onderzoekscommissie zijn dus als het ware om deze bijeenkomst gedrapeerd. Hiermee heb ik ook

verklaard waarom in het midden van deze zaal een bijzondere ovale tafel staat die er normaal niet staat. Zoals iedereen inmiddels in de media heeft kunnen zien: aan deze tafel vinden de gesprekken tussen de onderzoekscommissie en de deskundigen die zij heeft uitgenodigd plaats. Interessant is dat wij in Nederland grondwettelijke verankering hebben van het parlementair onderzoeksrecht, terwijl het recht op onderzoek in de Verenigde Staten behoort tot de 'implied powers' van het congres. Dit belangrijke parlementaire recht heeft zich in de praktijk ontwikkeld. Wij allen kennen voorbeelden van geruchtmakende parlementaire onderzoeken in de VS. Ik noem de Watergateaffaire met een spectaculaire hoofdrol voor de toenmalige Senator Sam Ervin. Wij zullen moeten afwachten of de commissie Kuiper school gaat maken, al moet gezegd worden dat de media tot dusver zeer vriendelijk over het onderzoek van de Eerste Kamer schrijven.

Je boek is, zoals je zojuist hebt aangegeven, volledig gewijd aan de beschrijving van de belangrijkste aspecten van het Amerikaanse staatsrecht. Doel is niet om bij elk onderdeel een vergelijking met Nederland dan wel met andere landen te maken. Toch zal het boek ongetwijfeld ook zeer bruikbaar zijn voor degenen die vormen van staatsinrichting van verschillende landen willen vergelijken. De timing van de publicatie is uiteraard heel sterk. In het najaar zijn er verkiezingen in de Verenigde Staten, zowel voor het presidentschap, als voor het congres. Wie in de aanloop daarnaar toe precies wil weten hoe het met de wegen naar de personele invulling en de bevoegdheden van de Amerikaanse staatsinstellingen zit en hoe de machten zich tot elkaar verhouden (de 'checks and balances'), heeft het ideale leerboek nu binnen handbereik.

Wat je enkele maanden geleden nog niet wist, is dat 2012 ook in Nederland weer een 'election year' zou worden. Dit is een gevolg van een fundamenteel verschilpunt tussen het staatsrecht van de Verenigde Staten en Nederland. Sinds het ontstaan van de Verenigde Staten worden presidentsverkiezingen met de regelmaat van de klok van vier jaar gehouden, verkiezingen voor het Huis van Afgevaardigden om de twee jaar en verkiezingen voor de Senaat om de zes jaar, waarbij om de twee jaar een deel van de staten nieuwe senatoren kiest. In ons land, en in meer landen met een parlementair stelsel, kan de regering de Kamer ontbinden en aansturen op nieuwe verkiezingen voor het parlement. In ons land zijn we wat het direct gekozen deel van de Staten-Generaal, de Tweede Kamer, betreft, steeds verder verwijderd geraakt van de normatieve zittingsperiode van vier jaar. Ons parlementaire stelsel met regeringsvor-

ming na parlementsverkiezingen en het beginsel van ministeriële verantwoordelijkheid en vertrouwensregel, wijkt natuurlijk fundamenteel af van het presidentiële stelsel, waarbij de verkiezing van de president bepalend is voor de samenstelling van de regering en de meerderheid van het congres (zowel in het Huis van Afgevaardigden als in de Senaat) niet noodzakelijk van dezelfde politieke kleur hoeft te zijn als de president en zijn regering. Presidenten en congressen van uiteenlopende kleur moeten vaak uitvoerig 'whealen en dealen' om gewenste begrotingen en wettelijke maatregelen er door te krijgen.

In ons land zien we dat het dualisme versterkt is doordat we nog sterker dan in het verleden een 'multi party democracy' zijn geworden. Vóór de verkiezingen door partijen kenbaar gemaakte voorkeuren ten aanzien van de coalitievorming, hebben steeds minder voorspellende waarde ten aanzien van de uiteindelijke samenstelling van het kabinet en wie zich te zeer vastspijkt op één of een beperkt aantal opties, verhoogt sterk zijn kansen op de oppositiebankjes. De duurzaamheid van coalitieregeringen is de laatste tien jaar schrikbarend achteruit gegaan. De afgelopen maanden zijn in staatkundige zijn in ons land natuurlijk zeer interessant geweest. Een regeringscoalitie met gedoogsteun is gevallen. Vijf partijen hebben zich gevonden op een pakket maatregelen dat ze de demissionaire regering nog graag vóór de verkiezingen, lees voor het zomerreces, tot uitvoering zien brengen. Dat vergde 'whealen en dealen' dat zich in verbazingwekkend korte tijd heeft voltrokken. Terecht is, lijkt mij, de vraag gesteld of we in dit volatiele veld niet terug moeten naar het systeem dat wisseling van kabinetssamenstelling binnen een parlementaire periode mogelijk is, indien na de val van een kabinet een parlementaire meerderheid gevonden kan worden voor de samenstelling van een nieuw kabinet. De regelmaat in de verkiezingen die de Verenigde Staten kent, heeft ook aantrekkelijkheid. De Grondwet hoeven we daarvoor niet te wijzigen. Slechts nodig is samenwerkingsgezindheid van politieke partijen binnen het raam van een machtsverdeling zoals die door de kiezers - in principe voor een tijdsbestek van vier jaar - is geslagen.

Eric, nogmaals veel dank voor je boek. Ik wens je toe dat het gretig aftrek vindt. Hoe heftiger het toe zal gaan in het komende Amerikaanse verkiezingsseizoen, hoe groter de kans daarop zal zijn. Proficiat met dit prachtige boek en alle succes ermee toegewenst.

Dank u wel.